

کتابنامه

قرآن کریم.

- آموزش مصور احکام طبق فتاوای حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، نشر فقه روز، تهران، ۱۳۹۳.
- بنی‌شعبان هاشمی، سید محسن، توضیح المسائل مراجع عظام، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۸، قم.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مرجع عالیقدر آقای سید علی حمینی سیستانی: sistani.org.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مرجع عالیقدر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی: makarem.ir.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای: leader.ir.
- حسین دیلمی، هزار و یک نکته درباره نماز، قم، حرم، ۱۳۸۰.
- خامنه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، اجوبه الاستفتائات، تهران، پیام عدالت، ۱۳۸۹.
- راشدی، لطیف، رساله توضیح المسائل نه مرجع، پیام عدالت، تهران، ۱۳۸۶.
- رساله توضیح المسائل آیت الله العظمی سیستانی، قم، مهر، ۱۳۹۲.
- رساله توضیح المسائل آیت الله العظمی مکارم شیرازی، قم، آدینه سبز، ۱۳۸۶.
- زرگرانی خراسانی، ابراهیم، نماز خوبان، منیر، تهران، ۱۳۸۷.
- زکی‌الدین عبدالعظیم، الترغیب و الترهیب، دمشق، بیروت، دار ابن‌الکثیر، ۱۳۷۸.
- شعرانی، ابوالحسن، تفسیر صافی، تهران کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۵۶.
- شیخ عباس قمی، سفینه البحار، دار المرتضی، بیروت، بی‌تا.
- شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل‌البیته، اول، ۱۴۰۹ ق.
- شیخ حر عاملی، الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه، بی‌جا، بی‌تا.
- شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، تهران، ۱۳۱۶ ق.
- علیان‌نژاد، ابوالقاسم، احکام بانوان، مطابق فتوای آیت الله مکارم، انتشارات امام علی ابن ابیطالب علیه السلام، ۱۳۹۳.
- مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ: دوم، ۱۴۰۲ ق.
- محدث عاملی، تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، قم، آل‌البیته علیهم السلام، ۱۴۰۹ ق.

بیت مکتوبی

آموزش تصویری احکام نماز بیماران

فهرست مطالب

۶	پیام وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۹	مقدمه
۱۰	دستورالعمل طلایی
۱۲	معنویت درمانی
۱۶	وضوی بیمار
۱۷	وضوی نیابتی
۱۹	وضوی جبیره
۲۱	جبیره روی پا
۲۱	تیمم جبیره‌ای
۲۴	تیمم نیابتی
۲۶	نماز بیمار
۲۷	لباس بیمار

پیام وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

یا من اسمہ دواء و ذکرہ شفاء به نام آنکه نامش دارو و یادش شفا بخش است

سلامت از جمله موضوعات مهم و مورد توجه بشر، طی قرون اخیر بوده است. امروزه در بیشتر کشورهای دنیا علاوه بر توجه به وجوه مختلف سلامت، نظیر سلامت جسم، سلام روان و سلامت اجتماعی، به جنبه دیگری از سلامت انسان یا عنوان «سلامت معنوی» نیز توجه جدی می‌شود.

بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام، ایمان به خداوند مهم‌ترین عامل در چگونگی حیات بشر است. بر اساس آیات قرآن کریم، بندگی و ارتباط با خداوند موجب تکامل در دنیا و رستگاری در آخرت می‌شود. گسترش و تعمیق این ارتباط به‌طور محسوسی در افزایش سلامت افراد مؤثر است.

پژوهش‌های معتبر علمی داخلی و بین‌المللی نیز تأثیر مثبت و معنادار نگرش‌ها و باورهای معنوی بیماران و پزشکان بر بهبود بیماری را به اثبات رسانده است و تمامی صاحب‌نظران بر آن اتفاق نظر دارند. اخیراً سازمان بهداشت جهانی هم به بعد چهارم سلامت توجه خاص کرده و از اعضا خواسته است در کنار سایر ابعاد سلامتی به بعد «سلامت معنوی» توجه کنند.

سلامت معنوی در یک نگاه کلی دارای چهار بخش یا عناوین هدفمندی زندگی فرد و اعتقاد به جهان دیگر، توکل و ایمان به خدا، مناسک فردی و جمعی و اخلاقیات می‌باشد.

قابل ذکر است که یکی از زمینه‌های بروز بیماری‌ها و مشکلات روانی و عوارض جسمی و اجتماعی آن، احساس یوچی، بیهودگی و تزلزل روحی است که ناشی از فقدان معنویت در زندگی برخی افراد می‌باشد. فارغ از تعاریف گوناگونی که از «سلامت معنوی» در کشورهای مختلف شده، لازم است راهبردهای کلی برای دستیابی عموم افراد جامعه به سطوحی از سلامت معنوی تدوین شود تا ضمن محدود کردن موانع تحقق این بعد از سلامت، زمینه‌های بروز آن بیش از پیش فراهم آید.

می‌گویند زمان بیماری یا بیم‌ها و امیدهایش، فرصت ویژه‌ای برای ارتباط با خداوند است. اگرچه بر اساس رهنمودهای دینی، آدمی مکلف به حفظ سلامت خویش و پاسداری از تندرستی دیگران است، با این حال اگر بیماری عارض گردد و دل برای راز و نیاز و ارتباط نزدیک تر با خدا آماده شود، عنایات خداوند نیز بیشتر

متوجه انسان می‌گردد؛ لذا بسیار توصیه شده که وقتی بر بالین بیماری حاضر می‌شوید از او بخواهید برای شما دعا کند.

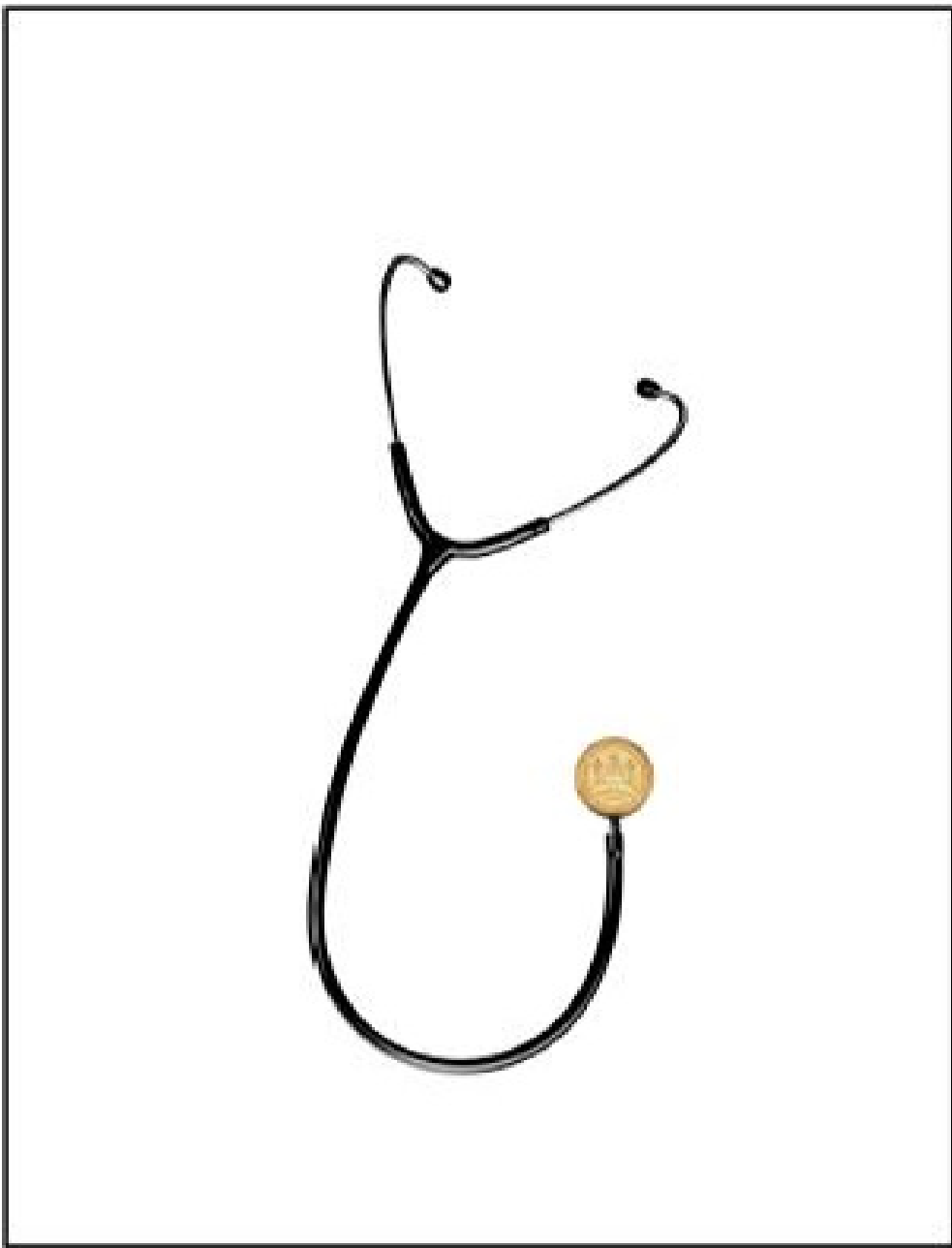
همچنین یکی از وظایف پزشکان، تامین آسایش فکری، روحی، روانی و معنوی بیماران است. کادر درمانی و از جمله پزشکان و پرستاران بایستی به اعتقادات بیماران احترام بگذارند، تا آنها در بهجا آوردن فرائض دینی خود راحت‌تر عمل کنند. ایجاد مشکل در این زمینه باعث ایجاد استرس شده و ظرفیت پذیرش درمان از سوی بیمار را کاهش خواهد داد.

با این اوصاف یکی از ابزارهای مؤثر برای نشر و گسترش سلامت معنوی در سطح مراکز درمانی، تهیه و تدوین بسته‌های آموزشی و تبلیغی با موضوع دین و معنویت است. این ابزارها در کنار وسایل ارتباط جمعی نظیر رسانه‌ها و فضای مجازی می‌توانند در ایجاد احساس رضایت و اعتماد به نفس بیماران و در نتیجه تحقق سلامت معنوی ایشان نقش‌آفرین باشند؛ لذا تدوین کتاب ترویج احکام نماز بیماران در راستای همین هدف و کاری ارزشمند محسوب می‌شود.

امید که گام‌های بلندتری در این مسیر برداریم و به نقش خود در عرصه سلامت معنوی، آنچنان که باید عمل کنیم.

دکتر سید حسن هاشمی
وزیر

خداوند مصلح.

نمازگزار (هنگام خواندن نماز) با من نجوا می کند.

پیشگام و پیشرو نماز

مقدمه

انسان همیشه به نماز محتاج است و در عرصه خطر محتاج‌تر.
مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

ستاد اقامه نماز در راستای آشناسازی و آسان‌سازی اقامه نماز در محیط‌های مختلف جامعه اقداماتی انجام داده است. اکنون و به درخواست و نیاز مردم متدین و معتقد ایران اسلامی که به دلیل بیماری در بیمارستان بستری شده‌اند با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی طرح «سلامت معنوی» طراحی و اجرا می‌گردد. در این طرح دو هدف عمده دنبال می‌شود:

۱. آشناسازی کادر پرستاری و بیماران با احکام و آداب اقامه نماز در شرایط خاص بیماری:

۲. آسان‌سازی اقامه نماز برای بیماران با تجهیز اطاق‌ها به امکانات و اقلام عیادی مورد نیاز.

اقامه نماز، مهم‌ترین و موثرترین دستور فرهنگی و معنوی خداوند است که نه تنها در مریضی از انسان ساقط نمی‌گردد که حتی سبب رشد معنوی بیمار و دریافت انرژی بیشتر از ناحیه خداوند برای بهبودش نیز می‌شود. لذا امید است با استعانت از خداوند متعال و ائمه معصومین علیهم‌السلام با همکاری و جدیت مدیران و کارکنان دلسوز و خدوم حوزه درمانی کشور - که در جهت کاهش درد و رنج جسمی و روحی بیماران قدم بر می‌دارند - این تکلیف الهی بیماران مورد عنایت قرار گرفته و خیر دنیا و آخرت نصیبشان گردد. در پایان، از مدیران وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ستاد اقامه نماز و مرکز تخصصی نماز که در اجرای این طرح تلاش دارند: همچنین از آقایان سید ممتاز حسینی، محسن خلیلی و سرکار خانم سیده مریم حائری، قدردانی می‌گردد.

دکتر محمود مظفر

قائم مقام ستاد اقامه نماز کشور

دستور العمل طلایی

نازبرورده

دستور العمل

هر سازنده‌ای برای اینکه بهترین استفاده از آنچه درست کرده است بشود، دستور العمل و راه درست استفاده را به دست استفاده‌کننده می‌رساند. خدای مهربان و حکیم، با شناختی که از شما و راه پیش رویان دارد، دستور العمل و راه درست استفاده کردن از این ظرفیت بالا که در شما قرار داده را بیان کرده است. در این راه، عملی قرار دارد که آنقدر مهم است که فرموده: «هدف از خلقت تو، انجام این کار است!»^۱ اگر می‌خواهی خداوند در مقابل فرشتگانش به تو افتخار کند، نه تنها باید این کار را انجام دهی، بلکه لازم است با آن انس بگیری.

برنامه و دستور العمل خداوند شامل کارهای مختلف است: برخی را باید انجام دهی (واجبات) و برخی دیگر را اگر انجام بدهی بهتر است (مستحبات). در میان یابیدی‌ها، برخی فقط یکبار در طول عمر واجب

چند معجزه مهم و شگفت خداوند را نام ببرید... در لیست خود، حتما خودتان را یکی از آنها بدانید! معجزه‌های که میان مخلوقات، تنها اوست که خداوند متعال برای شرافتش، از روح خود در او دمیده؛ سپس به ملائکه امر کرده بر او سجده نمایند؛ پس از آن، سنگ تمام گذاشته و او را جانشین خود در زمین معرفی کرده است.^۲ به اینها هم اکتفا نکرد و برای آسایش این نازبرورده‌اش، همه چیز را در اختیار او قرار داد و فرمود: من همه چیز را برای تو آفریده و در اختیار تو قرار دادم.^۳ اما این همه ماجرا نبود و در ادامه گفت: «و تو را برای خودم آفریدم!»^۴

آیا خداوند این همه ظرفیت را برای خاک خوردن و بی‌توجهی به آن در انسان قرار داده است؟ آیا اینها نشان از ظرفیت و توان بالای انسان در رسیدن به بالاترین درجات را ندارد؟ زمان آن نرسیده که انسان این استعدادها را به مرحله ظهور برساند و خود را به سعادت و کمال نهایی برساند تا مایه میاهات خداوند متعال شود؟

۱. حجره: ۹۷.

۲. اسراء: ۱۶.

۳. بقره: ۲۳.

۴. بقره: ۲۲ و ۹۲ و ۱۷۲؛ ابراهیم: ۳۳ و ۳۳ و ۳۳؛ نحل: ۲۱.

۵. الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه، ص ۱۷.

مهم‌ترین عبادت^۱ در بین عبادات نامیده شده است... به نظر شما، این همه تأکید و تکرار علتی ندارد؟ مگر قرار نبود برنامه خدا، ما را به بالاترین درجه برساند؟ به نظر شما علت تأکید بر این برنامه، تأثیر آن در ترقی و رشد ما نیست؟ حتماً می‌دانید که این عمل، با این تأکید و تکرار، فقط نماز است!

اگر جایگاه و اهمیت نماز، اینگونه ویژه و خاص نبود تأکیدی این چنینی لازم نداشت. این اهتمام و تعبیر، نشان‌گر این مطلب است که نماز در رساندن انسان به هدف خلقت، نقش بسیار حساس و مهمی را ایفا می‌کند.

مطلب آخر اینکه چون نماز رحمت الهی را سرازیر می‌کند و همین رحمت است که انسان را در مسیر رشد و تعالی قرار داده و به هدف خلقت نزدیک می‌کند، شیطان طاقت دیدن چنین رحمتی را بر انسان ندارد. امیر مؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید: «هنگامی که انسان به نماز می‌ایستد شیطان نزدیک انسان می‌شود و به‌علت رحمتی که از ناحیه خدای انسان نمازگزار را دربر می‌گیرد حسرت می‌خورد.»^۲

پس اهمیت خود و این هدیه الهی را بدانید. این هدیه الهی را به دنیا و اتفاقاتش نفروشید. یادمان باشد که خداوند عاقبت بی‌نمازان را چاله‌های جهنمی (سقر) می‌داند!^۳

است،^۴ برخی یک‌بار در سال،^۵ برخی یک ماه در سال^۶ و برخی ممکن است یک‌بار هم برای انسان واجب نشود.^۷ برای انجام هر یک از اینها، شرایطی را مقرر کرده است؛ جالب اینکه در برخی شرایط، همین کارها از واجب بودن می‌افتند یا حتی گاهی حرام می‌شوند.^۸

آنچه تعطیلی ندارد

در بین واجبات، عملی وجود دارد که نه تنها هر روز، بلکه روزی پنج بار باید آن را انجام داد. حتی در سخت‌ترین شرایط نیز انسان موظف به انجام آن شده است.^۹ همین کار، بهترین،^{۱۰} کامل‌ترین^{۱۱} و

۱. مانند حج.

۲. مانند غسل و زکات.

۳. مانند روزه.

۴. مانند جهاد.

۵. مانند روزه گرفتن برای کسی که روزه برایش ضرر دارد.

۶. بقره: ۹۳ و سوره: ۲۰۱.

۷. کافی، ج ۳، ص ۲۶۲.

۸. مکارم الاخلاق، ص ۲۷۲.

۹. مهذب الاحکام، ج ۲، ص ۷۳۲.

۱۰. بحار الانوار، ج ۹۷، ص ۷۰۲.

۱۱. بهشتیان از جهنمیان می‌پرسند: چه چیز شما را در آتش [سقر] درآورد، جهنمیان

می‌گویند: ما از نمازگزاران نبودیم... (مدرسه: ۳۳ و ۳۴).

امیرمؤمنان، علی علیه السلام فرمودند: امیدبخش‌ترین آیه قرآن، «وَأَقِمْ الصَّلَاةَ... إِنَّ الْخَيْرَاتِ يَذُهِبْنَ الشُّبُهَاتِ»^۱ (نماز را برپا دار... چرا که حسنات (نماز)، گناهان را از بین می‌برند.) است.

چرا که نماز روز، گناهان شب و نماز شب، گناهان روز را از بین می‌برند.^۲

معنویت درمانی

بیمار همین که لباس سبز، آبی یا صورتی بیمارستان را می‌پوشد و آنژیوکت را در رگ خود حس می‌کند غم عالم بر دلش می‌تشیند. رنج بیماری، تاله هم تختی، نوری از کار و زندگی و... نست در نست هم می‌دهد تا زمینه‌های افسردگی، ناآرامی و پریشانی خالی را در او به وجود آورد.

در این میان دارویی با خاصیت نشاط‌انگیز و امید آفرین می‌تواند معجزه‌های باور نکردنی را محقق سازد.

پرستار چگونه می‌تواند مریض را آرام، پر نشاط و امیدوار نگاه دارد؟

• اضطراب استرس و افسردگی اولین میکروب‌هایی هستند که جان بیمار را تهدید می‌کنند. تحقیقات نشان داده است که بیماران دارای سلامت معنوی بالا از اضطراب کمتری برخوردارند، پس معنویت درمانی می‌تواند سرلوحه اقدامات درمانی قرار گیرد.

• پرستار بر بالین بیمار حاضر می‌شود و در کنار تریق سر، گرفتن فشار خون و... در مورد لطف خدا و عنایت اهل بیت علیهم السلام، صحبت می‌کند.

• ابومحمد ترقی به دیدار امام رضا علیه السلام رفت. بعد از سلام و احوال‌پرسی، امام علیه السلام فرمود: ابومحمد! هر بنده مؤمنی که خدا او را به یلایی گرفتار نمود و او صبر کرد، به طور قطع پاداش شهید را خواهد داشت. ابومحمد با خود فکر کرد که امام به چه مناسبتی این سخن را فرمود؟ پس با امام خداحافظی کرد و رفت. تاگه‌ان احساس کرد پاهایش درد می‌کند شب پاهایم کرد و تا صبح از درد شدید به خود می‌پیچید او حدود ده ماه در بستر بیماری بود. گفتگوی امام

رضا علیه السلام با ابومحمد ترقی نمونه‌ای از معنویت درمانی می‌تواند باشد.

- معنویت درمانی، عامل مؤثری در درمان استرس و اضطراب است. گفتن ذکر پروردگار، دعا و گفتگو با هستی‌بخش و قرائت قرآن باعث آرامش و امید است.
- رکوع و سجود، تسبیح پروردگار است؛ قنوت گفتگوی بنده با خداست و سوره حمد و توحید قرآن است. نماز دارویی ترکیبی شامل ذکر، دعا و قرآن می‌باشد. این اکسیر شفابخش مهم‌ترین عامل جهت ارتقای سلامت معنوی بیمار است. سلامت باشید!

گاه آنقدر عرصه بر بیمار تنگ می‌شود که همه را مقصر در مریضی خود می‌داند به زمین و آسمان تاسزا می‌گوید و حتی لبر و گره کرده و با پر خاش به خدا می‌گوید: خدایا! چه گناهی مرتکب شده‌ام که من را اسیر تخت بیمارستان کرده‌ای؟!

ریشه این رفتار در چیست؟

• انسان نعمت را منحصر در خوشی و سلامتی می‌داند، غافل از اینکه رنج‌ها و دردها نیز نعمت هستند. اگر روحیه توحیدی بشر تقویت شود هم از خوشی‌ها لذت می‌برد و هم با رنج‌ها عشق بازی می‌کند. پرستار با رفتار خود می‌تواند روحیه خناب‌آوری بیمار را تقویت کند. این کار علاوه بر آثار معنوی بسیاری که در زندگی فردی و خانوادگی پرستار و بیمار به‌جای می‌گذارد موجب آسایش و روانی کار پرستاران در ارتباط با درمان بیماران می‌شود.

روان‌شناسان می‌گویند یکی از راه‌های خوب شدن، تلقین است. مثل اینکه هر فردی در شبانه‌روز جملاتی را تکرار نماید و بگوید: «من می‌توانم آدم خوبی باشم، من خیلی مهربانی را دوست دارم و...». یکی از ثمرات نماز این است که روزی ده بار به خود تلقین می‌کنیم در زندگی پشت و پناه ما خداست «إِنَّا كُنَّا نَعْبُدُ وَ إِنَّا كُنَّا نَسْتَعِينُ» و تیز روزی پنج بار به خود تلقین می‌کنیم ما از بندگانشان نیکوکار و شایسته خدا هستیم «السلام علينا و علی عباد الله الصالحین».

نماز گزار واقعی سعی می‌کند مخالف این پیام تلقینی، عمل نکند.^۳

۱. هود، ۱۱۳.

۲. تفسیر صافی، ج ۲، ص ۳۷۶.

۳. هزار و یک نکته درباره نماز، ص ۶۸.

♦ راه‌های زیر می‌تواند روحیه خدا باوری بیمار را تقویت کند:

✓ در زمان انجام معاینات بالینی، سوره حمد را با صدایی آرام در گوش بیمار زمزمه کنید.

✓ پس از تزریق داروها و آرام گرفتن بیمار، در فضایی امیدبخش به او این مفهوم را انتقال دهید که اکنون به واسطه دردها گناهان نیز مانند برگ درختان پاییزی ریخته است. گویی تازه از مادر متولد شده‌ای.

ام‌العلاء مریض بود رسول خدا ﷺ در هنگام عبادت به او فرمود: ام‌العلاء! بشارت باد تو را؛ زیرا خداوند به واسطه بیماری مسلمان، گناهان او را می‌برد، همچنان که آتش تاخالصی آهن و نقره را می‌زداید.^۱

✓ قلب پاک و روح آرام هدیه الهی است. به پاس این هدیه گران‌بها مریض را تشویق کنید تا با پروردگار به گفتگو بنشیند. با این جملات می‌توانید زمینه‌های ارتباط صمیمی بیمار با خدا را فراهم آورید:

- خدا چقدر تو را دوست دارد.

- با این دل پاک حرف زدن با خدا چه لذتی دارد.

- امروز توی نمازت برای من هم دعا کن!

مریض داری

گاهی آه، تاله، فریاد بی‌تابی و کلافگی، آنقدر زیاد می‌شود که حتی تزریق هم برای مریض آفاقه نمی‌کند. در این وضعیت ماهرترین پرستارها هم کم می‌آورند.

اما چگونه در برابر بی‌تابی‌های مریض صبر خود را بالا ببریم؟

- مریض مقدس است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: به درستی که مؤمن هرگاه یکبار تب می‌کند، گناهانش چون برگ درخت می‌ریزد. پس اگر در بستر تاله کنده تاله‌اش تسبیح و فریادش "لا اله الا الله" است و جابه‌جاشدنش در بستر مانند کسی است که در راه خدا شمشیر می‌زند. پس اگر مریض، بیماری خود را بپذیرد، خداوند را عبادت می‌کند در حالی که خداوند نیز او را بخشیده است.

و خوشا به حال او.^۲

- پرستار می‌داند که از انسان مقدسی مانند مریض مراقبت می‌کند. پس در برابر ناملایمات بیمار ملایم می‌شود و تمام تلاش خود را انجام می‌دهد تا او را آرام کند.

- مریض اسیر تخت و بیمارستان است. او چشم امید به پرستاران دارد. تنها جلن‌های معنوی می‌توانند امید را در قلب دیگران زنده کنند. پرستار نیز به تقویت روحیه معنوی خود دارد تا در بیمار تأثیر مثبت بگذارد. صبر و عبادت ایمان را قوی و معنویت را سرشار می‌کند.

- وقتی برای بیمار علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام مشکلی پیش می‌آمد، ابتدا نماز می‌خواندند، سپس در پی حل مشکل می‌رفتند. بسیاری از دانشمندان برای باز شدن گره‌های علمی نماز می‌خواندند. هر گاه یوعلی سینا در مسائل علمی به مشکل بر می‌خورد، وضو می‌گرفت و به مسجد می‌رفت و نماز می‌خواند و از خدا می‌خواست تا مسئله را برای او آسان کند.

- نماز، مادر صبر است. با نماز مقاومت انسان افزایش می‌یابد و راهها آسان می‌شود. خداوند می‌فرماید: در زندگی از صبر و نماز مدد جوئید.^۳

از امام صادق علیه السلام پرسیدم: گناهان کبیره کدامند؟

امام فرمود: کفر به خدا؛ قتل انسانی؛ عاقل‌والدین؛ رباخواری؛ خوردن مال یتیم... به امام عرض کردم: چرا ترک نماز را از گناهان کبیره به حساب نیلوردید؟

امام فرمود: اولین چیزی که گفتی، چه بود؟ گفتی: کفر!

حضرت فرمود: ترک کننده نماز، کافر است!^۴

چرا من؟

بگویم که چه بشود!

خودش باید بفهمد...

خودم هزار تا تکالیفات در زندگی دارم...

به من چه که تخت ۴۵ نماز می‌خواند یا نمی‌خواند.

بیمار تخت ۷۰، طفلک دست و لباسش خونی و مالین است. توی این وضعیت چه‌طور برایش و فهر و سنگ تیمم بزم.

۲. بحارالانوار، ج ۸۲، ص ۲۰۲.

۳. بقره، ۱۵۳.

۴. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۲.

۱. التزیب و الترهیب، ج ۳، ص ۲۶۳.

تخت ۲۶ امروز سر حال است، فردا هم که مرخص می‌شود بگنار توی حال خودش باشد.

آیا گفتگوی با خدا امری شخصی است؟ آیا سجانه حریم خصوصی آدم‌ها است؟ شعاع تاثیر نماز تا کی‌جاست؟ نماز، مادر صبر و آرامش می‌باشد همان قدر که موج آرامش و صبر انسان بر اطرافیان تاثیر دارد، موج اضطراب نیز هم‌اتفاقی‌ها و حتی پرستاران را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد. پس بردن شهر و سنگ تیمم برای بیماران، کمکی به پرستار، در کارش.

حضرت داود علیه السلام سر به صحرا گذاشت. به او وحی شد ای داود! چه شد که تو را تنها می‌بینم؟ گفتند: معبودا! شوق دیدارت در جاتم شدت گرفته و میان من و خلق تو خایل گشته است. خدا به او وحی کرد: به میان آنان برگرد، زیرا اگر تو یک بنده گریز یا را نزد من بیآوری، نام تو را در لوح، با صفت ستوده ثبت می‌کنم.^۱

از آنجا که نماز توانایی دارد تمام افراد جامعه را به امنیت روانی، اخلاقی، معنوی و ... برساند پس تک‌تک افراد نسبت به نماز وظیفه دارند هدایت به سوی نماز، هدایت به سوی رستگاری و سعادت می‌باشد اما این هدایت چه فایده‌ای برای هدایت‌گر دارد؟

رسول خدا صلی الله علیه و آله در وصیتی به امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: اگر فقط یک نفر به دست تو هدایت شود در پرونده عمل تو بهتر است از آنجه که اکتاب به آن می‌تابد و غروب می‌کند.^۲ باید توجه داشت که:

- برای ما مانند روز روشن است که نماز قلب انسان را سبک بال می‌کند؛ پس، از دعوت دیگران به این عمل توراتی خجالت نکشیم.
- شاید در روزهای اول دعوت، همکاران و یا حتی بیماران با تعجب و گاه نگاه تیش‌دار پاسخ ما را بدهند اما تکرار دعوت همراه با آرامش، دوستی، عاطفه و بیان جذاب، در دراز مدت تاثیر خوبی را بر مخاطب می‌گذارد.
- گاهی ذهن درگیر جملاتی مانند «من خودم توی نماز خودم ماندم، دعوت به نماز کار از ما بهتران است» نماز دیگران به من

ربطی ندارد و ...» می‌شود به این جملات توجه نکنید، زیرا دعوت دیگران به نماز، در انسان اراده‌ای بوجود می‌آورد تا بتواند در راه برطرف کردن کاستی‌های ایمانی و روحی تلاش کند.

- با مطالعه کتاب‌هایی با موضوع نماز، آگاهی خود را نسبت به این امر الهی بالا ببرید تا بهتر بتوانید به تبلیغ نماز بپردازید.

واجب است، حتی بر مریض!

حاجی کسی است که از نظر مالی و ... توانایی انجام حج را داشته باشد پس بر همه حج واجب نیست:

کسانی باید زکات بدهند که جو، گندم و ... برداشت می‌کنند؛ پس بر همه دادن زکات واجب نیست:

کسی روزه بر او واجب است که دکتر او را از روزه گرفتن منع نکرده باشد؛ پس بر همه روزه واجب نیست:

اما تنها یک عمل است که بر هر انسان بالغ، واجب است و فقر، بیماری، جنگ و ... نمی‌توانند آن را از انسان دور کنند آن عمل «نماز» است. نماز همشین همیشگی انسان است. البته این همشین در شرایط مختلف بیماری، شیوه اجرایش مختلف می‌شود که در این کتاب به آن پرداخته شده است.

بهشتیان از جهنمیان سؤال می‌کنند چه چیزی شما را به دوزخ وارد ساخت؟ اهل جهنم می‌گویند ما از نماز گزاران نبودیم.^۳ [قرآن کریم]

چند پیشنهاد

۱. بهتر است مدیریت بیمارستان در کنار بسته وسایل بیمار، جاثماز، تسبیح، مهر و اذعیه مناسب تعبیه نماید؛
۲. تابلو مقاله‌هایی با جملات و داستان‌های نیروبخش با محتوای ارتباط با پروردگار و تاثیر نماز در شفای بیماران در محیط بیمارستان و در اطلاق‌ها نصب شود؛
۳. آگاهی از احکام شرعی مرتبط با نماز مانند تیمم و وضوی جبیره‌ای، چگونگی نماز خواندن بیماران بدحال و فراهم آوردن زمینه‌های انجام این احکام در بیمارستان در آرامش بیمار و آسای کار پرستاران مؤثر است.

۱- بحار الأنوار، ج ۱۲، ص ۳۰، ج ۲۶.

۲- وسائل النبی، ج ۱۱، ص ۳۶۸.

۴. انجام وظایف دینی در آرامش و صبر بیمار مؤثر است؛ پس زمینه تیمم و یا وضوی جیبرهای را برای بیمار فراهم کنید تا مریض آسان‌تر به نماز و راز و تیز با پروردگار بپردازد.
۵. قبل از اذان ظهر توای دل‌تشن قرآن و دعا و همچنین تصنیفی از اشعار مناجاتی در محیط بیمارستان بخش کنید این کار انگیزه‌های ارتباط با پروردگار را در بیمار تقویت می‌کند و به سلامت معنوی بیمار مدد می‌رساند.
۶. بروشورهایی با محتوای الهام بخش و معنوی یا هدف گفتگوی بیمار با پروردگار تهیه کنید و هر روز یکی از آنها را به بیمار دهید تا مطالعه کند.
۷. ارتباط عاطفی بیمار با پرستار در محیط بیمارستان بسیار خوب و عمیق است. چه خوب است پرستار از این فرصت استفاده کند و به بیمار یادآور شود که بهترین راه بالا بردن صبر، آرامش و کنترل اضطراب، امید و ارتباط با خدا و گفتگوی با پروردگار به وسیله نماز است.
۸. پرستاران در یک کارگاه آموزشی با تبادل نظر، راه‌های تقویت سلامت معنوی و معنویت درمانی یا رویکرد نماز و گفتگوی بیمار با پروردگار را بررسی کنند.
۹. در ایستگاه پرستاری قفسه‌ای تعبیه شود و در آنجا وسایل مورد نیاز بیمار در جهت افزایش معنویت روانی در قالب نماز و مناجات با پروردگار قرار گیرد این وسایل عبارتند از: کتب مرتبط با موضوع نماز، فایل‌های صوتی و تصویری، جامه‌ها، مهر، تسبیح، سنگ تیمم، ابزارهای مورد نیاز جهت تیمم و وضوی جیبرهای و...
۱۰. در تمامی اتاق‌ها و محیط بیمارستان، قبله با علامت جهت قبله مشخص شود.

توجه!

ادامه این کتاب بر اساس نظرات مراجع عظام، مقام معظم رهبری، آیت الله مکارم شیرازی و آیت الله سید علی حسینی سیستانی نگارش شده است. متن این کتاب بر اساس فتاوی مقام معظم رهبری است؛ در صورت اختلاف فتوا از سوی دو مرجع بزرگوار دیگر، در باورقی ایشان آمده است. به جهت اختصار، عناوین مراجع عظام در باورقی بیان نشده است.

وضوی بیمار

رسول خدا ﷺ فرمود: زمانی که بدنهای وضو می‌گیرند وقتی صورتش را می‌شوید گناهان صورتش پاک می‌شود. دستش را که شست گناهانی که با دستش انجام داده پاک می‌شود. آن‌گاه که مسح سر را می‌کشد گناهانی که با سر مرتکب شده از بین می‌رود. چون مسح پا کشیده می‌شود گناهان پاها پاک می‌گردد.^۱

مسئله یکی از شرایط صحیح بودن وضو، ضرر نداشتن استفاده از آب است. کسی که می‌ترسد اگر وضو بگیرد، مریض شود یا بیماری او شدیدتر شود و یا بهبودی‌اش به تأخیر بیفتد، نباید وضو بگیرد بلکه بر او واجب است تیمم کند (و هر مدتی هم طول بکشد اشکال ندارد).^۲

مسئله اگر فردی پس از آنکه - به علت ترس از ضرر - یا تیمم نماز خواند، فهمید که آب برایش ضرر نداشته، نمازش صحیح است. ولی برای نمازهای بعدی باید وضو بگیرد.^۳

یادآوری

۱. در استعمال آب برای وضو، لازم نیست انسان یقین به ضرر نداشته باشد بلکه اگر احتمال ضرر هم بدهد، چنانچه احتمال او در نظر مردم به‌جا باشد (و برایش ترس بیش بی‌آورد)، باید تیمم کند.
۲. اگر رساندن آب به صورت یا دست‌ها به مقدار کم (که وضو یا آن صحیح باشد) ضرر ندارد، اما بیش از آن ضرر دارد باید با همان مقدار کم وضو بگیرد.

پرسش

شخصی که به سینوزیت مبتلاست و آب سرد برایش ضرر دارد برای وضو گرفتن چه وظیفه‌ای دارد؟

پاسخ

در صورتی که آب گرم برای او ضرر ندارد و تهیه

۱. بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۳۱۶.
۲. سیستانی، م ۲۸۸، رساله توضیح المسائل نه مرجع.
۳. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۱۳.
۴. مکارم، م ۲۲۵.
۵. آموزش مسوول احکام (قلمه روز)، ص ۱۸۹.
۶. مکارم، نمازی که خوانند بنا بر احتیاط واجب آماده کند (م ۳۲۷).

آن ممکن است. باید با آب گرم وضو بگیرد.^۷

کسی که فلج است^۸ و به کمک کفش طبی و عصای چوبی راه می‌رود اگر بیرون آوردن کفش برای مسح پاها برایش خیلی سخت است مسح روی کفش کافی و مجزی است.^۹

مسئله اگر انسان نتواند برای

نماز وضو بگیرد و تیمم هم در وقت نماز ممکن نباشد، بنا بر احتیاط واجب نباید نماز را در وقت بدون وضو و تیمم بخواند و باید قضای آن را نیز به‌جا آورد.^{۱۰}

مسئله کسی که بی در پی از او باد خارج می‌شود، اگر نتواند وضوی خود را تا آخر نماز حفظ کند و تجدید وضو در بین نماز هم برای او خیلی دشوار است، می‌تواند با هر وضویی یک نماز بخواند؛ یعنی برای هر نماز به یک وضو اکتفا کند، هر چند وضوی او در بین نماز باطل شود.^{۱۱}

مسئله کسی که بی در پی از او باد خارج می‌تواند، چنانچه مرض او قابل علاج باشد بنا بر احتیاط واجب باید مسالجه کند هر چند خرج داشته باشد.^{۱۲}

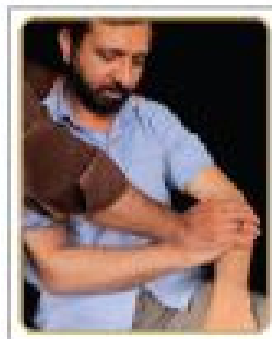
مسئله کسی که دست راست او از بالای مرفق قطع شده مسح پای راست از او ساقط نمی‌شود، بلکه باید با دست چپ بر آن مسح کند.^{۱۳}

۷. رساله مسوول، ص ۳۷ مکارم، م ۲۲۵.
۸. سیستانی: بنا بر احتیاط واجب مسح بر کفش نموده و تیمم نیز بشاید. رساله توضیح المسائل نه مرجع، م ۲۵۹.
۹. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۲۰؛ مکارم، م ۲۷۲.
۱۰. سیستانی: بنا بر احتیاط مستحب - ولی واجب است بنا بر قضای آن را به‌جا آورد م ۶۸۴.
۱۱. آموزش مسوول احکام (قلمه روز)، ص ۱۳۷؛ مکارم، م ۲۲۶.
۱۲. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۲۸؛ مکارم، بلکه می‌تواند دو نماز طهر و عصر را با همان یک وضو بخواند اگرچه احتیاط مستحب آن است که برای هر نماز یک وضو بگیرد م ۶۲۳ و ۳۳.
۱۳. سایت: leader.ir استفتائات جدید، احکام وضو؛ سیستانی و مکارم، رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، م ۳۱۲.
۱۴. سیستانی: اگر مرض او به آسانی مسالجه می‌شود بهتر است که خود را مسالجه نماید مکارم، اگر به آسانی قابل مسالجه است، واجب است مسالجه کند (توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۳۱۴).
۱۵. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۳۳.

وضوی نیابتی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله؛ همواره با وضو باش تا خداوند عمرت را طولانی کند و اگر می‌توانی در تمام شب و روز با وضو باشی چنین کن زیرا اگر مرگت در حالی فرا رسد که وضو نداری شهید از دنیا رفته‌ای.^۱

مسئله - کسی که خودش نمی‌تواند وضو بگیرد، باید تائب بگیرد؛ یعنی از کسی بخواهد که به او در کارهای وضو کمک کند. البته خود وضوگیرنده باید نیت وضو کند و در صورتی که بتواند، با دست خود عمل مسح را انجام دهد و اگر نتواند، تائب دست او را گرفته و با آن مسح کند.^۲

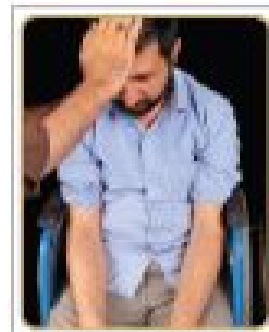
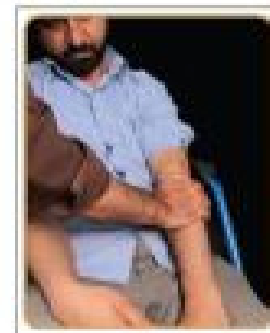

۱- سفینة البحار، ج ۳، ص ۵۱۴.

۲- سیستانی: رسالۃ توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، م ۷۸۶.

۳- مکارم، م ۳۱۱.

اگر از این کار هم عاجز باشد، تایید از دست او رطوبت گرفته و مسح کند و اگر این شخص کف دست نداشته باشد، برای مسح از ساعد او رطوبت بگیرد و اگر ساعد هم ندارد، از صورت او رطوبت گرفته و سر و پا را با آن مسح کند.^۱

۱. مکارم، م ۳۱۱: تبیینی: رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، م ۲۸۴.

وضوی جبیره

در وصیت‌ها و سفارش‌های نبی مکرم اسلام ﷺ به امیرالمؤمنین (علیه السلام) آمده است: سه چیز وسیله رسیدن به درجات بلند است:

وضوی کامل در شدت سرما،

انتظار نماز پس از تمیزی دیگر،

رفتن به سوی نمازجماعت هنگام روز و شب.^۱

تعریف وضوی جبیره: اگر روی زخم یا شکستگی بسته باشد، باید جاهایی را که می‌شود بسته بشوید و روی چیزی که با آن زخم یا شکستگی را بسته است (جبیره) به جای نشستن، دستِ تر بکشد. به این وضوی جبیره‌ای می‌گویند.^۲

یادآوری

در احکام جبیره، تفاوتی میان غایبات وضو نیست و اگر کسی بخواهد برای کاری که وضو گرفتن برای آن مستحب است وضوی مستحب بگیرد و شرایط وضوی معمولی را ندارد، باید وضوی جبیره‌ای بگیرد.^۳

۱. بخارا الاکوار، ج ۸۸، ص ۰۱

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز) ص ۱۳۰ احکام آموزشی، ص ۷۳؛ مکارم، ص ۳۷، قبل از مسئله ۵۳۴ - رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۱۰۲.

۳. آموزش مصور احکام (فقه روز) ص ۱۳۰.

انواع جیره

۱
 باید این آن‌ها را بشوید و اگر جیره در سر یا روی پا بوده و به اندازه مسج واجب باز باشد، همان‌جا را مسج کند، وگرنه باید بین آن‌ها را مسج کند و در جاهایی که جیره است به دستور جیره عمل کند و احتیاط واجب آن است که علاوه بر وضوی جیره‌های تیمم نیز میلازمت کند.^۱

اگر جیره تمام اعضای وضو را گرفته ← باید تیمم کند!

۵
 اگر در صورت و دست‌ها چند جیره است

پرداختن مقدار زیاد زاهد ممکن نیست؛ باید وضوی جیره‌های بگیرد و بنا بر احتیاط واجب تیمم نیز بکند.^۲ پرداختن مقدار زیاد ممکن است؛ باید جیره اضافی را بردارد پس اگر زخم در صورت و دست‌هاست، اطراف آن را بشوید و اگر در سر یا روی پاهاست، اطراف آن را مسج کند و برای جای زخم به دستور جیره عمل کند.^۳

اگر جیره پیش از خد معمول اطراف زخم را بوسانده

۳
 ما نند تمام صورت یا تمام یک دست وضوی جیره‌های کفنی است.^۲

اگر جیره بعضی از اعضای وضو را گرفته

۲
 اگر جیره بیشتر اعضای وضو را گرفته بنا بر احتیاط واجب باید بین وضوی جیره‌های تیمم جمع کند (هر دو را انجام دهد).^۲

– این مسأله در رساله آیت‌الله مکارم نیست.

– باید بین آنها را مسح کند و در جاهای جیره به دستور جیره عمل کند. (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۷، م ۳۳۲)

– حیستنی: اگر جیره تمام بعضی از اعضای وضو را گرفته باشد وضوی جیره‌ای کافی است، ولی اگر تمام اعضای وضو را گرفته باشد، بنا بر احتیاط باید نیم نمازد و وضوی جیره نیز بگیرد. (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۶) اما در شکستگی باید نیم کند (همان، ص ۲۰۲).

– حیستنی و مکارم: بنا بر احتیاط واجب هم وضوی جیره‌ای بگیرد و هم نیم کند. (م ۳۳۹)

– مکارم: م ۳۳۹.

– حیستنی: وضوی جیره‌ای کافی است.

– حیستنی: رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۶، م ۳۳۱.

– مکارم: بنا بر احتیاط واجب هم وضوی جیره‌ای بگیرد و هم نیم کند.

– حیستنی: باید نیم کند مگر آنکه جیره در مواضع نیم باشد که در این صورت باید بین وضو و نیم جمع نماید. (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، م ۳۳۵).

– مکارم: بنا بر احتیاط مستحب نیم هم بنماید. (م ۳۵۱)

توضیح بیشتر:

اگر قسمتی از اعضای وضو، باتدیجی شده باشد و نتواند آن را باز کند،^۱ کافی است روی باتد را با تری دست مسح کند و باید بقیه عضو را بشوید.^۲

اگر در اعضای مسح، جایی برای مسح باقی نمانده و همه قسمت‌ها باتدیجی شده باشد، باید روی باتد را با تری دست مسح کند.^۳

۱. مکارم: دستن اطراف آن کافی است و احتیاط مستحب آن است که روی جیره را نیز مسح کند (م ۳۳۸).

۲. آموزش مسجور احکام (فقه روز)، ص ۱۳۱.

۳. سیستانی: باید مقداری را که متمکن است از اطراف آن شسته و بنا بر احتیاط واجب روی جیره را مسح نماید (رسالة توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۴، م ۳۳۸).

۴. آموزش مسجور احکام (فقه روز)، ص ۱۳۱.

۵. سیستانی: باید تیمم کند و بنا بر احتیاط مستحب وضوی جیره‌های نیز بگیرد (رسالة توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۴، م ۳۳۶).

۶. مکارم: سو بنا بر احتیاط واجب تیمم هم بنماید (م ۳۳۷).

است^۶ و پس از آنکه عطرش برطرف شد، چنانچه وضویش باطل نشده باشد، برای نمازهای بعد هم لازم نیست وضو بگیرد، ولی کسی که تمی دانسته تکلیف او وضوی جیره‌ای است یا تیمم و هر دو را انجام ندهد، باید برای نمازهای بعد وضو بگیرد.^۷

مسئله اگر در یکی از اعضای وضو، شکستگی یا زخمی باشد که خون تدرار (تجسس نیست)، چنانچه روی آن باز است و آب برای آن ضرر ندارد، باید به طور معمولی وضو گرفت.^۸

یادآوری

اگر تجاسی روی زخم است و می‌توان آن را آب کشید، باید این کار را کرد و سپس وضو گرفت.^۹

یادآوری

اگر روی زخم را با پلاستیک بسته‌اند، لازم نیست هنگام کشیدن دست تر روی آن، دقت کنند که تمام تقاطع پلاستیک به بدن چسبیده باشد و چین و چروک‌هایش صاف شود بلکه کشیدن دست روی آن کافی است.^{۱۰}

اگر یکی از دست‌ها داخل باشد، می‌توان با دست سالم، مسح سر و پاها را انجام داد. مسح با دست پانددیچی شده نیز اشکالی ندارد.^{۱۱}

۶. مگر اینکه قبل از پایان وقت نماز، عطر برطرف شود که در این صورت بنابر

احتیاط واجب نماز را اعاده کند. (مکارم، ۳۵۸م)

۷. همان؛ سیستمی، رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۳۳۳م. (از تالی کسی که تا آخر در رساله آیت‌الله سیستمی نیست)

مکارم، ۳۳۳م سیستمی، رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۱۰۲، ۳۲۳م

۸. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۲۲.

۹. مکارم، ۳۲۵م

۱۰. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۲۲.

۱۱. آموزش رساله مصور، ص ۶۵

۱۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۲۱.

مسئله کسی که تمی نماند و وظیفه‌اش وضوی جیره است یا تیمم، بنا بر احتیاط واجب باید هر دو را انجام دهد^۱

یادآوری

تا زمانی که می‌شود وضوی معمولی (ترتیبی و از تماسی) گرفته، وضوی جیره‌ای صحیح نیست و چنانچه مائمی از قبیل چسب یا پاستمان و مانند آن روی اعضا باشد، در صورت امکان و ضرر نداشتن، باید برای وضو برطرف شود و آب را به آن برساند؛ حتی اگر با فرو بردن عضو در آب می‌تواند آب را به آن عضو برساند و ضرری ندارد باید چنین کند، ولی چنانچه هیچ چاره‌ای جز وضوی جیره‌ای نیست باید جیره به اندازه لازم روی زخم باشد (نه بیش از آن) و به هر اندازه از جای نشستن یا مسح بدون جیره است و امکان نشستن یا دست کشیدن دارد باید به طور عالی وضو دهد و نباید از جیره استفاده کند.^۲

پوشش

بیماری که به دست او آتریوکت است برای وضو گرفتن چه وظیفه‌ای دارد؟

پاسخ

آن قسمت‌هایی که می‌تواند را باید دست بکشد و جایی که تمی تواند مانع را بر ندارد باید به صورت جیره وضو بگیرد.^۳

مسئله نمازهایی را که انسان با وضوی جیره‌ای خوانده صحیح

۱. همان، سیستمی؛ توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۱۱۲، ۳۳۳م؛ این مسأله در

رساله آیت‌الله مکارم نیست.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۲۱.

۳. رکن مکارم، ۲۵۲م و ۳۲۸.

۴. سایت: leader.ir استفتائات جدید احکام وضو.

۵. رکن مکارم، ۳۵۲م.

وضو با اعضای مجروح

روی زخم یا شکستگی
بسته است^۵

روی زخم یا شکستگی
باز است (نجس نیست)

الف

آب ریختن
روی آن

ضرر دارد

ضرر ندارد

باید اطراف آن را بشوید و احتیاط واجب آن است که اگر کشیدن دست تر بر آن ضرر ندارد، دست تر بر آن نکشد.

به طور معمول وضو بگیرد.

کسی که بر اعضای وضویش زخم یا شکستگی دارد

۱. اجوبه الاستفالات، ص ۱۲۵؛ احکام آموزشی، ص ۲۴.
۲. مکرم: کافی است اطراف آن را بشوید، ولی اگر کشیدن دست مرطوب بر آب ضرر ندارد باید دست مرطوب بر خود آن هم نکشد و اگر ضرر دارد مستحب است با زرد یا گلی روی آن بگذارد و دست مرطوب روی آن نکشد (م ۳۴۶).
۳. سیستانی: باید اطراف زخم یا دمل را بشوید و بهتر است روی آن را دست تر نکشد و در شکستگی لازم است تیمم کند (رساله توضیح المسائل نه مرجع، م ۳۲۵).
۴. مکرم: ۳۴۵؛ سیستانی: رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، م ۲۲۴.
۵. آموزش مبصّر احکام (فقه روز)، ص ۱۴۲.
۶. مکرم: سیستانی: رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، م ۳۲۴.

ب

پار کردن آن ممکن است و زخم و مشقت ندارد و آب هم برای آن ضرر ندارد

باید باز کند و به طور معمول وضو بگیرد

رساندن آب به زخم ممکن است و ضرر و زحمت ندارد

باید آب را طوری به زخم برساند که خشک نشود؛ مثلاً دست با آسمان شده یا گچ گرفته را زیر مسیر آب ببرد تا آب به زخم برسد (البته اگر این کار موجب تعویض با آسمان شود، لازم نیست).^۸

اگر زخم یا چیزی که زخم را با آن بستند پاک است

پار کردن آن مشقت دارد^۹

رساندن آب به زخم ممکن نیست یا ضرر و زحمت دارد

بستن اطراف زخم (جاهایی که باز است) کافی است.^{۱۰}

اگر زخم یا چیزی که زخم را با آن بستند نجس است

آب کشیدن زخم و رساندن آب به آن ممکن است و مشقت ندارد

باید زخم را آب بکشد و در وضو آب را به زخم برساند.^{۱۱}

زخم نجس است ولی جیره پاک

اطراف زخم را بشوید و روی جیره دست تر بکشد.^{۱۲}

آب کشیدن زخم و رساندن آب به آن ممکن نیست و مشقت دارد^{۱۳}

زخم و جیره هر دو نجس اند

اطراف زخم را بشوید و روی جیره پارچه یا چیز پاکی (به طوری که جزو جیره حساب شود) بگذارد و بر آن دست تر بکشد.^{۱۴}

۸. سیستانی، رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ۳۲۶م.
 ۹. سیستانی، و سایر احتیاط واجب روی جیره را مسح نماید (۳۲۸م) ۳۴۸م.
 ۱۰. مکارم و سیستانی، ۳۲۶م.
 ۱۱. مکارم، رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۳۲۶م.
 ۱۲. مکارم، رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۳۲۶م.
 ۱۳. سیستانی، زخم و جیره که آب بر روی زخم وضو ندارد و آب کشیدن

زخم یا شکستگی، جلوی سر یا روی پاست و جایی برای مسح کشیدن نیست (حتی یک انگشت پا هم باز نیست)

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۴.
۲. مکالمه روی پارچه را با رطوبت آب وضو مسح کند و بنا بر احتیاط واجب تیمم هم نماید ص ۲۴۷.
۳. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۲.

۶- اجوبة الاستفتاء، ص ۵۱۳ احکام آموزشی، ص ۱۴.

۷- مکارم، بنابر احتیاط واجب تیمم هم بنماید، ص ۲۳۷.

۸- مکارم، باید وضوی بدون مسح بگیرد و بنابر احتیاط واجب تیمم هم نکند، ص ۲۳۷.

مطالب قابل توجه^۱:

- با رطوبت دستی که قسمتی از آن داخل باند است تیز می‌توان مسخ سر و پا را انجام داد، هرچند مقداری از رطوبت از تری باند باشد.

- در صورتی که برداشتن جیره به راحتی امکان داشته باشد و ضرری هم نداشته باشد، می‌توان وضوی جیره‌های گرفت. - قسمت‌هایی که جیره ندارد، باید به صورت معمولی بسته شود؛ البته اگر بستن آن باعث مرطوب شدن باند می‌شود و برای زخم یا جراحت مضر باشد، باید با ریختن مقدار کمی آب (اگر ضرر ندارد) آن را وضو داد و اگر به این مقدار هم ضرر دارد، باید آن قسمت را هم به صورت جیره‌های وضو داد.

- مسخ هر دو پا را می‌توان با دست سالم انجام داد. همچنین مسخ پای راسته با دست راست باتدییجی شده اشکال ندارد.

- در صورتی که روی بعضی انگشتان پا بسته باشد، می‌توان از سرانگشتی که باز است، مسخ کرد و تفاوتی هم ندارد که کدام انگشت باشد.

۲. مکرم: مسخ از انگشتان کوچک بنابر احتیاط واجب جایز نیست (احکام بانوان،

.....

- در صورت امکان، جیره نباید بیش از مقدار لازم را پوشش دهد؛ با این حال، دقت زیاد برای تعیین محدوده جیره لازم نیست و نباید در مورد آن وسواس داشت.

- گاهی برای بهبود شکستگی یک انگشت، تمام دست را می‌بندند و باز کردن آن برای وضو، زحمت بسیاری دارد. در این مواقع باید به احکام وضوی جیره‌های عمل شود.

چند مسئله:

پوشش دست کسی مجروح است و باید وضوی جیره‌های بگیرد. اثر قسمت مجروح را در کیسه پلاستیکی بگذارد و وضو بگیرد، وضوی او صحیح است؟

پاسخ: اشکالی ندارد ولی نباید کیسه پلاستیکی، قسمت‌های قابل شستن را هم فرا بگیرد و باید با دست دیگر به قصد وضو روی کیسه دست تر بکشد، ته آنکه آن را مانند قسمت‌های سالم بشوید.^۱

- در صورتی که برداشتن جیره مشکل باشد، شستن جاهای باز کافی است، ولی در صورت امکان باید روی قسمت‌های بسته شده دست تر بکشد.

- کسی که یک دستش مجروح یا باندیچی شده و تیز کسی که یکی از دستانش قطع شده است، می‌تواند دست سالم را با بردن زیر شیر آب وضو دهد.

مسئله - اگر چیزی به اعضای وضو یا غسل چسبیده باشد که برداشتن آن ممکن نباشد یا به قدری زحمت داشته باشد که نتوان آن را تحمل کرد، مانند بعضی چسب‌های مایع که چسبندگی زیادی دارند^۱ باید به دستور جیره عمل کرد.^۲

مسئله - اگر شخصی موی مصنوعی (مانند کلاه‌گیس) دارد، برای مسح واجب است آن را بردارد؛ ولی اگر بر پوست سر کاشته شده باشد و برداشتن آن از جلوی سر باعث ضرر و مشقتی شود که عادتاً قابل تحمل نیست و نیز با وجود این مو امکان رسیدن رطوبت به پوست سر نباشد، مسح روی همین موها کافی است و غسل نیز همین حکم را دارد.^۳

مسئله - اگر انسان برای مرضی که در چشم اوست، لازم باشد که روی پلکش را چسب بزند و برداشتن آن هم مشقت داشته باشد، باید وضوی جیره‌ای بگیرد و بنا بر احتیاط مستحب تیمم هم بکند.^۴

مسئله - اگر در صورت یا دست، زخمی باشد که خون آن بند نمی‌آید و آب برای آن ضرر ندارد، باید در آب کمر یا جاری فرو برد و قدری فشار دهد که خون بند بیاید و بعد آن عضو را به صورت ارتعاسی وضو دهد.^۵

مسئله - کسی که در یکی از اعضای وضویش زخمی وجود دارد که دائماً از آن خون می‌آید، واجب است جیره‌ای را روی زخم بگذارد که خون از آن بیرون نمی‌آید؛ مثل تایلون.^{۶، ۷، ۸}

پرسش - دچار نوعی بیماری هستیم که باید پلک‌هایم را هر شب با پماد مخصوصی چرب کنم و حق استفاده از صابون را نیز ندارم. تکلیف چیست؟^۹

پاسخ - اگر چربی پماد، جرم نداشته باشد و مانع رسیدن آب به پوست بدن نباشد، باید به صورت معمولی وضو بگیرد، ولی اگر جرم دارد و شخص عنبر دارد و نمی‌تواند آن را پاک کند، باید به دستور جیره عمل کند.^{۱۰}

۱. سیستانی، وظیفه‌اش تیمم است مگر آنکه آن چیز در مواضع تیمم باشد که در این صورت لازم است بین وضو و تیمم جمع کند و اگر آن چیزی که چسبیده نوا باشد حکم جیره را دارد (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۹، ۲۲۸م).
۲. آموزش مصور احکام (قلمه روز)، ص ۱۳۶؛ رساله مصور، ص ۳۲، ص ۱۹.
۳. مکارم، پستی اطراف آن را بشوید و روی آن را دست نکند.
۴. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۰۱ و ۱۲۶.
۵. آموزش مصور احکام (قلمه روز)، ص ۱۲۶.
۶. و ک: مکارم ۲۵۲م و ۳۵۷.
۷. رساله مصور، ص ۳۶، ص ۳۲.

۸. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۲۸.
۹. سیستانی: اگر جایی از اعضای وضو را رگ زده است و نمی‌تواند آن را آب بکشد لازم است تیمم کند ولی اگر آب برای آن ضرر دارد باید به دستور جیره عمل کند (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۳۳۲م).
۱۰. مکارم، باید به دستور جیره عمل کند.
۱۱. سیستانی: اگر برداشتن آن ممکن نیست یا مشقت دارد حکم جیره را دارد (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۳۲۸م).
۱۲. رساله مصور، ص ۳۲، ص ۲۳.

تیمم جبیره‌ای

در ارتفاعات سخت کردستان بودیم که به ما اطلاع دادند شهید محراب آیه‌الله مدنی رحمته برای بازدید منطقه به محل استقرار ما می‌آید. هنگام بازدید، رزمندگان توجواتی جلو آمد و با حیای خاص بعد از سلام و احوال‌پرسی گفت: الان نه روز است که آب پیدا نکردیم و نمازهایم را با تیمم خوانده‌ام، تکلیف نمازهای من چه می‌شود؟! شهید مدنی وقتی تگرانی او را دیدند در حالی که اشک در چشمانشان حلقه زده بود گفتند: حاضری یک معامله با من بکنی؟! آن رزمنده گفت: چه معامله‌ای؟! شهید مدنی گفتند: من حاضرم تمام عبادت‌هایم را به تو بدهم و در عوض تو، این ۹ روز نمازت را به من بدهی!!^۱

مسئله

اگر پیشانی یا پشت دست‌ها زخم است و نمی‌تواند پارچه یا چیز دیگری را که بر آن بسته است، باز کند (یا ضرر دارد)، باید روی آن دست بکشد هم‌چنین اگر کف دست زخم است و نتواند پارچه یا چیز دیگری را که بر آن بسته است، باز کند باید دست را با همان جبیره به چیزی که تیمم به آن صحیح است، بزند و بر پیشانی و پشت دست‌ها بکشد.^۲

جبیره روی پا

مسئله

اگر جبیره پهنای روی پا را گرفته، ولی قسمتی از طرف انگشتان یا بالای پا باز است، باید در جاهای باز، روی پا را و در جاهای دارای جبیره، روی جبیره را مسح کند.^۳

مسئله

کسی که باید با وضو یا غسل جبیره‌ای نماز بخواند، دو صورت دارد: الف) می‌داند تا آخر وقت نماز، عذر او برطرف نمی‌شود: می‌تواند نمازش را در اول وقت بخواند. ب) امید برطرف شدن عذر تا آخر وقت نماز وجود دارد: بنا بر احتیاط واجب باید صبر کند تا اگر عذر برطرف نشد، نماز را در آخر وقت با وضو یا غسل جبیره‌ای بخواند.^۴

۱. رساله مصور، ص ۳۳، ص ۳۳.

۲. میسنجی (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۳۳۳).

۳. آموزش مصور احکام (فته روز)، ص ۱۳۷.

۴. میسنجی: بهتر است که صبر کند تا آخر وقت و در صورتی که در اول وقت نماز را بخواند و تا آخر وقت عذرش برطرف نشد احتیاط مستحب آن است که وضو گرفته و نماز را اعاده کند (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۱۰، ۳۴۱).

۵. مکارم، ۳۵۶، میسنجی، (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۰۷، ۳۳۳).

۶. ماهنامه جنباز، شماره ۱۰۵.

۷. همان، ص ۱۹۹؛ احکام آموزشی، ص ۱۰۹ و ۱۱۲.

چپیرو ۵:

- در کف دست:

- * می‌تواند باز کند به طور معمول تیمم کند.
- * نمی‌تواند باز کند دست‌ها را با همان جیره به زمین [و در بیمارستان، به سنگ تمیز] زده و به پیشانی و دست‌ها بکشد.

مسئله کسی که کف دو دستش را طوری گچ گرفته‌اند که نمی‌تواند برای تیمم، دست‌ها را به صورت کامل به زمین (و در بیمارستان، به سنگ تمیز) بزند، یعنی قسمت‌هایی از کف دست با زمین برخورد نمی‌کند و فقط اطراف کف دست به زمین می‌خورد، اگر پشت دست‌ها به زمین می‌رسد، باید با پشت دست‌ها تیمم کند و اگر پشت دست را هم گچ گرفته است، به گونه‌ای که تمام آن به زمین نمی‌رسد، با ساعد (ذراع) تیمم کند و احتیاط این است که هم با ساعد و هم با قسمت‌هایی از کف دست که به زمین می‌رسد، تیمم کند^۱

- در پیشانی یا پشت دست‌ها:
- می‌تواند باز کند: به طور معمول تیمم کند.
  - نمی‌تواند باز کند: باید دست را روی آن بکشد.

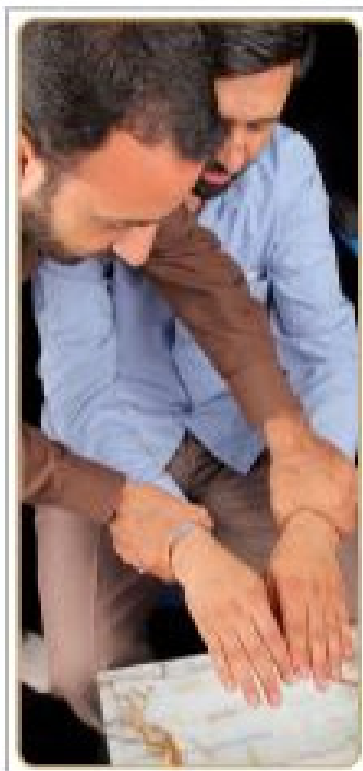
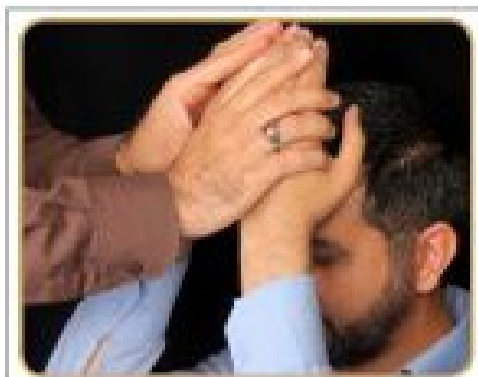
تیمم نیابتی

مسئله هر شخصی (در صورت توانایی) باید کارهای تیمم را خودش انجام بدهد، اما در صورت عدم توانایی واجب است از تایب کمک بگیرد و در هر کاری از اعمال تیمم که خود شخص می‌تواند انجام دهد، نباید از دیگری کمک بگیرد.^۱

مسئله اگر شخص معذور، به جای آنکه تایب بگیرد، خودش با مشقت (عسر و حرج) وظیفه را انجام دهد، عمل او صحیح است.^۲

مسئله در تیمم نیابتی، رعایت شرایط عمومی تیمم (مانند پاک بودن اعضا و ترتیب) لازم است.^۳

یادآوری وضو و غسل (هرچند جیره‌ای یا نیابتی) بر تیمم مقدم است.^۴

چگونگی تیمم نیابتی

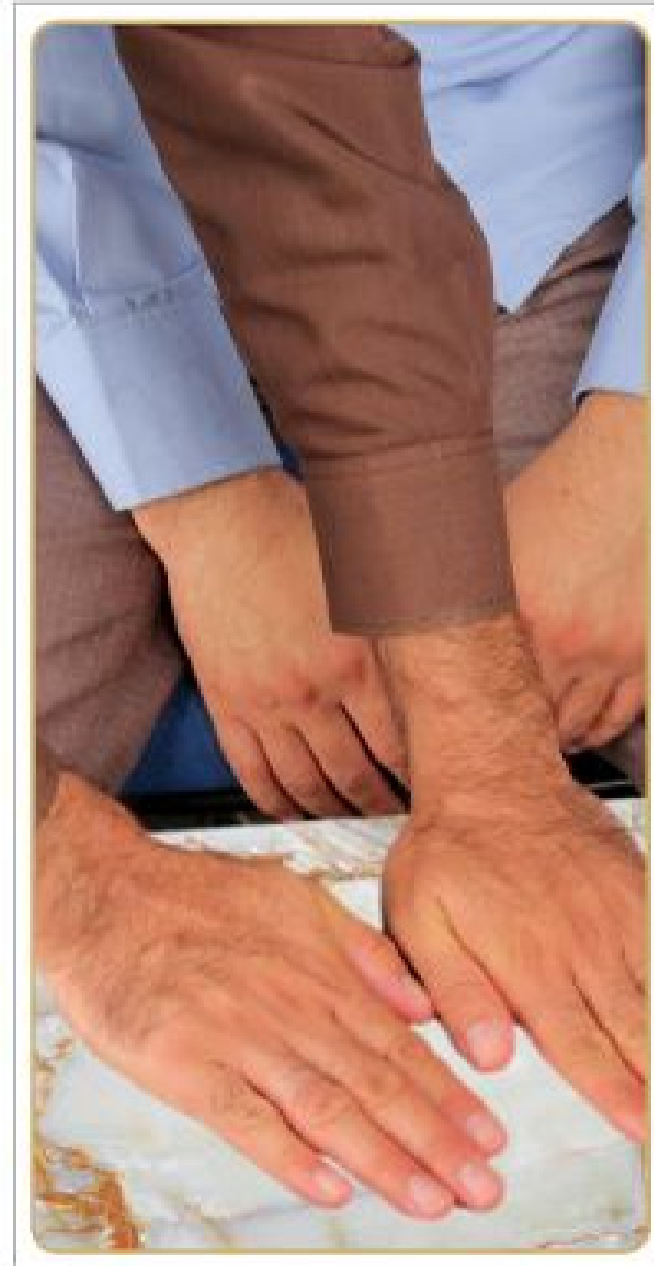
در تیمم نیابتی باید خود بیمار تیت کند و اگر امکان دارد، تایب یا دست خود بیمار تیمم کند؛ بدین صورت که دست بیمار را به زمین (و در بیمارستان، به سنگ تمیز) زده و با آن پیشانی و پشت دست‌های او را مسح کند^۵

۱. آموزش معصور احکام (قلمه روز)، ص ۲۰۱ و ۲۰۲؛ احکام آموزشی، ص ۱۱۲؛ رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۱۳۰-۱۱۷.
۲. آموزش معصور احکام (قلمه روز)، ص ۲۰۱ و ۲۰۲.
۳. همان.
۴. همان.

۵. مکارم؛ و اگر زدن مهم نیست، دست او را به چیزی که تیمم صحیح است بگذارد (توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۲۱۱).

و اگر امکان ندارد، تایید دست خود را به زمین بزنند و بر پیشانی و پشت دستهای بیمار بکشند.^۱

نماز بیمار

عمل جراحی امام خمینی علیه السلام به خوبی تمام شد امام بلافاصله پس از به هوش آمدن با وجود ضعف شدید وقت نماز را سؤال کرد. بعد هم اشاره کرد یکی از آقایان عمامه‌اش را بست، محاسنش را شانه زد و از عطر هم استفاده کرد. من مانده بودم که این آقا، چقدر عاشق خداست که در این حال هم، ادب را در محضر خدا فراموش نمی‌کند.^۱

قبله در نماز نشسته

مسئله - کسی که باید نشسته نماز بخواند، اگر نمی‌تواند به طور معمول بنشیند و در موقع تشستن کف پاها را به زمین می‌گذارد، باید موقع نماز صورت، سینه و شکم او رو به قبله باشد و لازم نیست ساق پای او رو به قبله باشد.^{۲ ۳}

قبله در نماز خوابیده

مسئله - جهت قبله برای کسی که به صورت خوابیده نماز می‌خواند، با توجه به توانایی فرد، به ترتیب زیر است:^۴

۱. بنا بر احتیاط واجب اگر می‌تواند، به پهلو راست بخوابد و صورت و بدن او رو به قبله باشد.
۲. اگر توانایی خوابیدن به پهلو راست را نداشته به پهلو چپ بخوابد و جلوی بدن او رو به قبله باشد.^۵
۳. اگر توانایی خوابیدن به پهلو چپ را هم نداشته، به پشت بخوابد و کف پایش رو به قبله باشد.

۱. نماز خوان، ص ۳۱ با اندکی تصرف.

۲. آموزش مسویر احکام (فته روز)، ص ۲۱۷؛ رساله توضیح المسائل نه مرجع، ج ۱، ص ۲۶۵، ۱۳۶ م؛ ص ۳۵۳ و ۳۵۴ م، ۸۷۲ و ۹۷۲.

۳. سیستانی: بلکه صورت او هم نباید زیاد از قبله منحرف باشد (رساله توضیح المسائل نه مرجع، ۲۷۸).

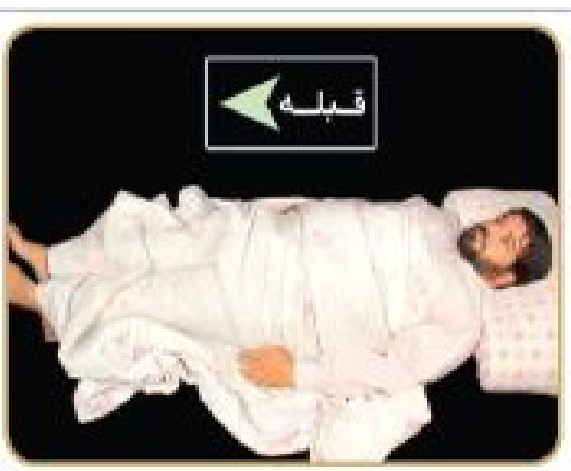
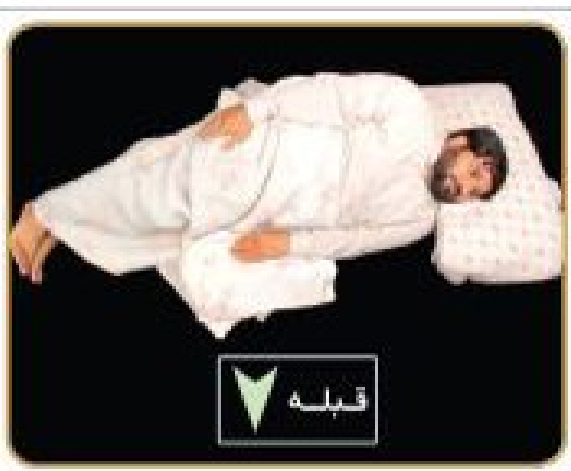
۴. مکارم: م ۷۱۶.

۵. آموزش مسویر احکام (فته روز)، ص ۲۱۸.

۶. مکارم: م ۱۱۷.

۷. سیستانی: ۲۳۶ م.

۸. مکارم: باید به پهلو راست بخوابد (توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۵۳، ۴۴۹).

باشد، چنانچه نجاست مسریه (یعنی نجاستی که سرایت می‌کند) نداشته باشد اشکال ندارد.^۱

مسئله - بیماری که به علت سرطان روده، مقعدش را برداشته‌اند و عمل دفع او در کیسه‌ای که روی شکمش تعبیه شده، انجام می‌شود و هیچ‌گونه کتلی بر روده ندارد، با این کیسه نجس می‌تواند نماز بخواند؟^۲

مسئله - کسی که پای مصنوعی دارد، گاهی درون پای مصنوعی، پایش زخم می‌شود و بیش از حد مجاز شرعی (بیشتر از یک درهم یا بند انگشت اشاره) خونی می‌شود. اگر آب کشیدن آن برای او یا برای بیشتر مردم سخت است، نماز خواندن با آن خون اشکال ندارد؛ در غیر این صورت باید تطهیر شود.^۱

مسئله - اگر در حال نماز، از یکی از اعضای بدن نمازگزار خون بیاید، در صورتی که امکان آب کشیدن وجود داشته باشد (طوری که صورت نماز را به هم نزنند)، باید آن را آب بکشد، وگرنه در وسعت وقت باید نماز را قطع کند و با بدن پاک نماز بخواند و اگر وقت تنگ است، باید با همان وضعیت نماز را تمام کند و نمازش صحیح است.^{۱۱ ۱۲}

پرسش - بیماری که به او سوند وصل شده است برای نماز چه وظیفه ای دارد؟

پاسخ - چنانچه یقین دارید که از اول وقت نماز تا آخر آن به مقدار وضو گرفتن و نماز خواندن مهلت پیدا می‌کنید باید نماز را در وقتی که مهلت پیدا می‌کنید بخوانید و اگر به مقدار وضو و نماز مهلت پیدا نمی‌کنید می‌توانید با هر وضویی یک نماز بخوانید یعنی برای هر نماز به یک وضو اكتفا کنید هر چند وضوی تن در بین نماز باطل شود و احتیاط واجب آن است که در صورت امکان پیش از هر نماز مخرج بول را که نجس شده آب بکشید.^{۱۳ ۱۴}

۸. سایت: leader.ir استفتائات جدید مکان نمازگزار؛ اجوبه الاستفتائات، ص ۳۷۸.

۹. سایت: leader.ir استفتائات جدید احکام وضو.

۱۰. همان.

۱۱. آموزش مبور احکام (فقه روز)، ص ۲۲۷؛ اجوبه الاستفتائات، ص ۳۳۰.

۱۲. مکالم: ۷۷۳م؛ سیستانی ۸۰۶م.

۱۳. سایت: leader.ir استفتائات جدید احکام وضو.

۱۴. رک: مکالم م ۳۲۸ و ۳۲۹ و ۳۳۰.

لباس بیمار

امام حسن مجتبی (علیه السلام) برای اقامه نماز بهترین لباس هایش را می‌پوشید. از ایشان پرسیدند: چرا؟

فرمود: خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد و در فراتش فرمود: «زیبتهای خود را به هنگام نماز با خود بردارید»^۱.

مسئله - یکی از مواردی که می‌توان با بدن یا لباس نجس نماز خواند این است که به واسطه زخم یا جراحت یا دمل، بدن یا لباس، خون‌آلود شده و نمازگزار نتواند آن را تطهیر کند.^۲

مسئله - اگر در بدن یا لباس نمازگزار، خون زخم یا جراحت یا دمل باشد و آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس برای بیشتر مردم (یا برای خصوص فرد) سخت است، تا وقتی که زخم، جراحت یا دمل خوب نشده است، می‌تواند با آن خون نماز بخواند. همچنین است اگر چرکی که با خون بیرون آمده یا درویی که روی زخم گذاشته، نجس شده و در بدن یا لباس او باشد.^۳

پرسش - کسی که خوابیده نماز می‌خواند در صورتی که ملحفه [یا تشک] زیر پایش نجس باشد، نمازش چه حکمی دارد؟^۴

پاسخ - ملحفه نجس اگر به صورت فرش زیر پایش

۱. اعراف: ۳۶.

۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۲۵۵.

۳. آموزش مبور احکام (فقه روز)، ص ۲۲۵.

۴. مکالم: ۷۷۳م؛ سیستانی: رساله توضیح المسائل نه مرجع، م ۸۳۸.

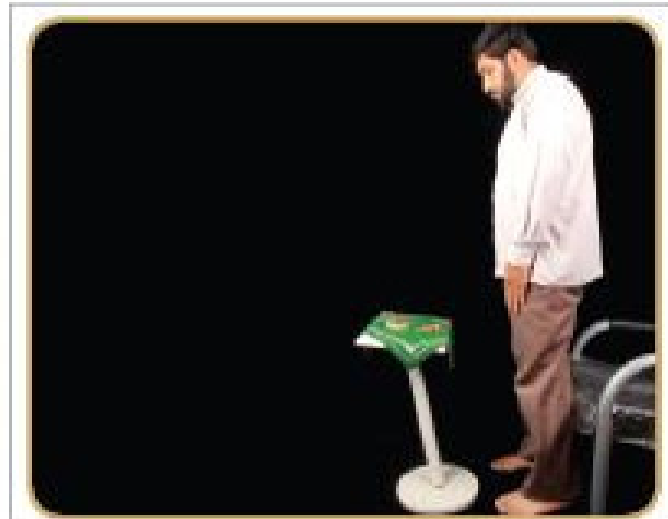
۵. آموزش مبور احکام (فقه روز)، ص ۲۲۶.

۶. مکالم: ۷۷۵م؛ سیستانی: رساله توضیح المسائل نه مرجع، م ۸۳۹.

۷. سیستانی: کسی که باید خوابیده نماز بخواند لازم نیست ملحفه یا لحافی که بر خود می‌کشد دارای شرایط لباس نمازگزار باشد مگر طوری باشد که بر آن پوشیدن صلیق کند مثل آنکه آن را بر خود پیچد (رساله توضیح المسائل نه مرجع، م ۸۸۳). مکالم: بنابر احتیاط واجب باید لحاف یا تشک او نجس یا بریشم خالص نباشد مگر در حالت اضطرار (رساله توضیح المسائل نه مرجع، م ۸۳۷).

قیام بیمار

مسئله کسی که نمی‌تواند تمام نماز را ایستاده بخواند، هر مقدار را که می‌تواند ایستاده و بقیه اعمال را نشسته بخواند و اگر به صورت نشسته هم نمی‌تواند، خوابیده انجام دهد.^{۲۲۱}

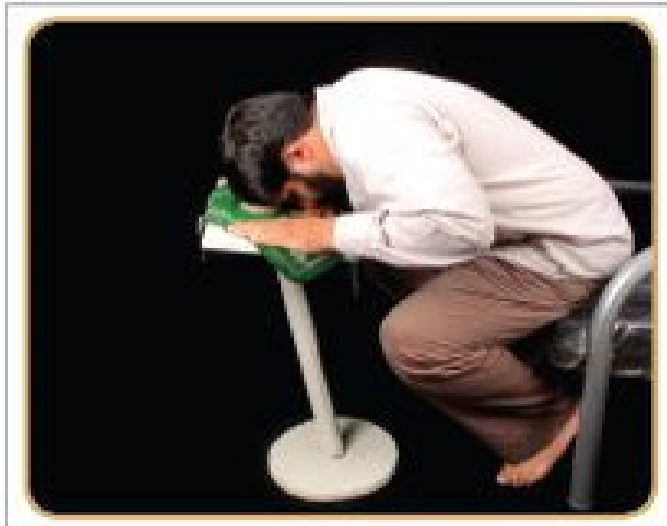
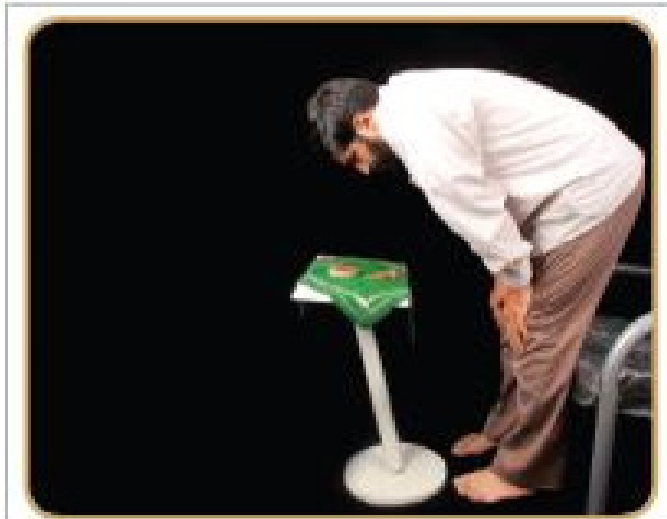
۱. آموزش مسنون احکام (قنیه روز) ص ۲۳۶.

۲. رساله توضیح المسائل ته مرجع، م ۹۷۰ و ۹۷۱.

۳. مکارم: م ۸۹۹ و ۸۹۱.

مسئله

کسی که می‌تواند بایستد، اگر بترسد که به واسطه ایستادن بیمار شود یا ضرری به او برسد، می‌تواند نشسته نماز بخواند؛ حتی اگر ایستادن او ضرر قابل توجهی داشته باشد، باید نشسته نماز بخواند و اگر از ضرر نشستن هم بترسد باید خوابیده نماز بخواند.^{۲۲۲}

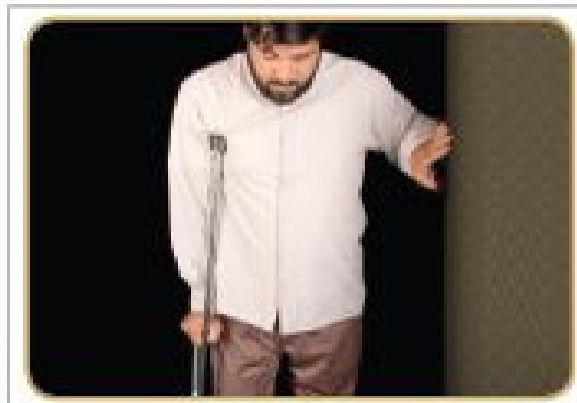

۳. همان: احکام آموزشی، ص ۱۴۱.

۴. مکارم: م ۸۹۳.

۵. میسنائی: م ۱۷۵.

سواله - کسی که قادر بر ایستادن نیست، اگر بتواند با تکیه بر عصا یا دیوار ایستاده تمارن بنماید، باید بایستد و در صورتی که ایستادن حتی با تکیه دادن موجب تشدید بیماری یا مشقت شدید باشد، تمارن را تشسته بنماید.^{۳۳}

۱. سایت: lender.ir اشتغالات جدید: احکام آموزشی، ص ۱۶۹.

۲. مکارم: م ۸۹۰.

۳. بیستانی: م ۲۷۰.

و اشاره برای سجده را بیشتر از اشاره برای رکوع قرار دهد (کمی بیش از رکوع سر را خم کند).^{۸۷}

مسئله کسی که نمی‌تواند ایستاده نماز بخواند، اگر احتمال می‌دهد که در آخر وقت می‌تواند نماز خود را ایستاده بخواند، بنا بر احتیاط باید تا آن هنگام صبر کند و اگر در اول وقت به خاطر عذری نماز را تشسته خواند و سپس تا آخر وقت عذر برطرف نشد، نماز خوانده‌شده صحیح است.^{۸۸}

مسئله اگر بیمار در اول وقت قادر بر نماز ایستاده نبود و یقین داشت که ناتوانی‌اش تا آخر وقت ادامه خواهد یافت، ولی پیش از آخر وقت عذرش برطرف شد و توانست ایستاده نماز بخواند، باید نماز را به طور ایستاده اعاده کند.^{۸۹}

تکبیر بیمار

پرسش افرادی که نمی‌توانند تکبیر الاحرام بگویند، برای نماز چه وظیفه‌ای دارند؟

پاسخ باید به هر نحوی که می‌توانند، بگویند و اگر هیچ نمی‌توانند بگویند،^{۹۰} باید در قلب خود بگذرانند و برای تکبیر اشاره کنند و زبانشان را هم اگر می‌توانند، حرکت دهند.^{۹۱}

رکوع بیمار

مسئله اگر خم شدن برای رکوع و سجود امکان ندارد، باید با سر اشاره کند (سرش را کمی خم کند)

۸۷. کسی که نمی‌تواند به اشاره رکوع خم شود اگر بتواند باید به چیزی تکیه کند و رکوع نماید و اگر آن هم ممکن نشود باید به هر اندازه که ممکن است خم شود و اگر هیچ نتواند خم شود باید رکوع را به صورت نشسته انجام دهد، و اگر آن هم ممکن نشود در حال ایستاده با سر اشاره می‌کند و اگر این را هم نتواند به نیت رکوع چشمها را بر هم می‌گذارد و ذکر می‌گوید و به نیت برخاستن از رکوع چشمها را باز می‌کند. مکارم: م ۹۳۶.

۸۸. مستدرک: م ۱۰۲۲.

۱. اجوبة الاستفتاءات، ص ۳۵۷.

۲. مستثنی و مکرم: اگر مایوس از ایستادن در آخر وقت نیست، چنانچه نماز بخواند و در آخر وقت بتواند ایستاده نماز بخواند باید اعاده کند و اگر مایوس است اعاده ندارد (رسالة توضیح المسائل نه مرجع، ۲۷۴) مستثنی: اعاده ندارد اگر از خوب شدن مایوس بوده است.

۳. اجوبة الاستفتاءات، ص ۳۵۷.

۴. احتیاط واجب آن است که اشاره کنند و با زمینی که در میان افراد کو و لال متعارف است آن را ادا نمایند و در قلب خود نیز بگذرانند. مکارم: م ۹۷۵.

۵. سایت leader.ir استفتاءات جدید: احکام آموزشی، ص ۱۴۱.

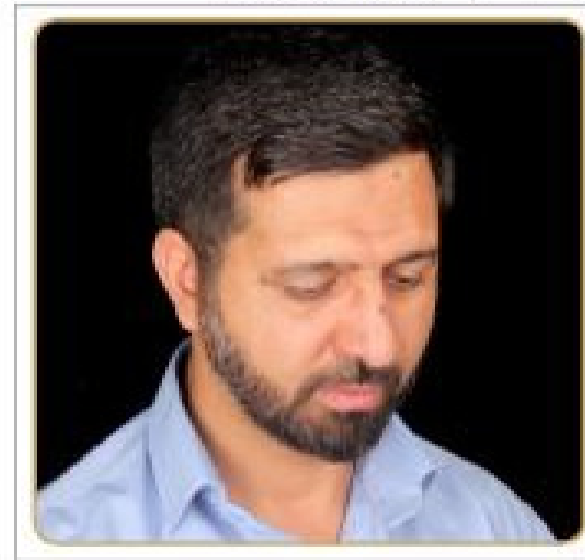
۶. مستدرک: رسالة توضیح المسائل نه مرجع، ۹۵۳.

در غیر این صورت، به هر نحو که می‌توانید، هرچند با اشاره، سجده و رکوع را انجام دهید.^{۴*}

اگر این کار را تیز نمی‌تواند انجام دهد، باید با بستن چشم‌ها رکوع و سجده کند و بنا بر احتیاط مستحب، چشم‌ها را در موقع سجده بیشتر از موقع رکوع ببندد.^{۴*}

پوستش در سجده باید هفت عضو از بدن روی زمین باشد، ولی ما از معلولان جنکی هستیم که از صندلی چرخ‌دار استفاده می‌کنیم و برای نماز یا مهر را به طرف پیشانی بلند می‌کنیم و یا آن را روی دسته صندلی گذاشته و بر آن سجده می‌کنیم. آیا این کار صحیح است؟

پاسخ اگر قادر به گذاشتن مهر روی دسته صندلی چرخ‌دار یا چیز دیگری مانند بالش یا چهارپایه و سجده بر آن هستید، باید سجده را بدین نحو انجام دهید.^{۴*}

۱. آموزش معصوم احکام (هفته روز)، ص ۲۵۲.

۲. سیستانی، ۱۰۲۳م.

۳. سیستانی: کسی که می‌تواند بنشیند و یا نمی‌تواند پیشانی را بر زمین بگذارد اگر بتواند به قدری خم شود که عرفاً سجده بر آن صدق کند باید خم شده و مهر را روی چیز بلندی گذاشته و پیشانی را بر آن بگذارد و یا باید کف دست‌ها و زانو‌ها و انگشتان یا را در صورت امکان به طریقه معمول بر زمین بگذارد. (م ۱۰۵۳).

۴. اجوبة الاستفتاءات ص ۳۹۲.

۵. سیستانی: اگر چیز بلندی نباشد که مهر را بر آن بگذارد و کسی هم نباشد که مهر را بلند کند باید مهر را با دست بلند کرده و بر آن سجده کند (م ۱۰۵۵).